

MAGYAR HADI SZABÁLYZATOK GYŰJTEMÉNYE.

I. Rákóczy György 1634-iki hadi szabályzata.

(Az oláhországi hadjárat alkalmából.)

Nos Georgius Rákóci dei gratia princeps Transylvaniae, partium regni Hungariae dominus et Siculorum comes etc., memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis: Hogy minden dicsíretes és jó emlékezetre méltó fejedelmek és hadviselő emberek mindenkor valamikor vagy magok oltalmokért vagy pediglen egyéb szükséges okokért fegyverhez nyúltak és táborokat kiszállították, eleitől fogva mindenek felett arra vigyáztak, hogy alattok valókat jó rendtartásra szoktatván, az engedelmességet és jó szófogadást azoktól megkívánják, előttök viselvén az uristennek félelmét, alattok valóknak jóvát és magoknak mindenekelőtt való jó híreket és kedves emlékezeteket, holott azt minden nemzetségeknek példájából általláthatjuk: valamely hadakban az jó szertartásokat nem követik, az istennek félelme ott sem találhatván, veszedelmes és szomorú kimenetek lőtt azoknak, valamelyek pediglen az jó szokások által dicsíretesen vezéreltettek, azokon istennek áldása lévén, szerencsés és boldog állapot követte őket. Melyeket mi is előnkben vévén és előttünk való nagy emlékezetű fejedelmeknek és hadviselő embereknek példájokat akarván követni, mindenek felett pedig istenünknek félelmét, fejedelmi hivatalunkat és országunknak jóvát szemünk előtt viselvén, ez mostani táborunkban, hogy jó rendtartások lehessenek, minden igyekezetünkkel azon vagyunk és az végre bizonyos edictumokat is akarván kiadni, hogy minden rendek magokat ahöz alkalmaztassák, kegyelmesen és serio parancsoljuk. Melyek rend szerént így következnek:

1. Szükség annak okáért minden idvözülendő embernek keresztynnek tiszta és jó életet viselni, minden fertelmességet, tolvajlást,

gyilkosságot, lopást, szentegyházaknak felrontásokat, síroknak feltöréseket, akármi valláson levő papoknak megfosztásokat, urak s nemes ember házainak felprédálásokat tejjességgel eltávoztatni mindennek, mert valaki az felyül megírt vétkeknek akármelyikében találtatik, megbizonyosodván az vétkeknek valósága, minden kegyelem nélkül halállal büntettetik meg.

2. Az részzezség, mivel mindenféle vétkeknek mintegy szülőanyja; hogy azért az részzezség miatt maga böcsületit életével együtt el ne veszesse senki, kegyelmesen intünk minden rendeket, sőt parancsoljuk, hogy az undok részzezségeket igyekezze minden, az mennyiben lehet, eltávoztatni.

3. Az sok külömb külömbféle undok szitkozódásokkal, átkozódásokkal az felséges istent az keresztyén ember magától elidegeníteni, sőt ellene való rettenetes büntetésre felgerjedni szokott. Annakokáért, hogy inkább az uristen egész táborunkra való kegyelmes gondviselésre indittassék, minden undok, kiváltképpen az lelkével való szitkozódást minden elhagyja, mert valakitől hallatik, megpálcáztatik érette. Inkább az helyett minden keresztyén ember az uristennek könyörögjön az egész tábornak megmaradásáért, hazánk békességének állandóképpen való felállatásáért, az keresztyén vérontásnak eltávoztatásáért, az fejedelem életiért. Melyek, ha kik ezt cselekedik, az istennek sokféle áldásit úgy várhatja magára. Mikor pedig könyörgésre jelt adnak, kiki keresztyéni hivatalja szerént előjövén, el ne mulassa.

4. Az szegénységen való rettenetes dulástól, fosztástól, prédálástól, hogy minden tisztességet szerető és azt őrző vitézlő rend megszűn-ék, melyek az istennek méltó büntetését egész táborunkra szokták az istentelen emberek hozni. Annakokáért semmi házbeli eszközöket, fejér ruhákat, testi öltözeteket, lovat, ökröt tehenet az szegény embernek, annál inkább papoknak, nemes embereknek el ne vegye semmijét, az egy szénán kívül, azt is istennek tartó lelke szerént csak annyit vegyen el, mely ne tékozlásképpen legyen; mert valaki ezen kívül cselekedik, reá bizonyosodván, megöletik érette. Az mely felé az tábornak elő kell menni, arra senki zsákmányra ne járjon, hanem oldalul avagy háta megé az tábornak. Ha peniglen oly messze kellene menni zsákmányra, hogy ha az zsákmányosok az Jézus kiáltáskor nem érkeznének be az táborban, azután be ne jőjjenek, hanem az táboron kívül hálván, másnap jó reggel jőjjenek be.

5. Erőszakttétel és paráznság vétkében valaki találtatik, minden kegyelem nélkül megöletik. Az paráznságnak eltávoztatásaért pedig senki tisztátalan személt maga mellé venni feje vesztése alatt ne meré-

szeljen. Az égettboros kofárok se járjanak táborunkban, valaki ott talál-
tatik, kiűzettsék.

6. Valaki haragban más ellen kardot vonsz, de senkit meg nem
sért, megpülczázassék érette; az vértételért félkeze vágattassék el, ha
halálos sebet ejt valakin, megölettsék.

7. Senki más on maga kezivel igazat ne tegyen, hanem ha kinek
valaki vét és akármilyen injuriája legyen is, az olyan az ide alább megírt
törvény útja szerint procedáljon az ő peresével.

8. Az hadi bírótól pecsétet kérjen, harmadnapra két bizonyos
tisztességbeli személyek által citáltassa az hadi bíró székire, ki ha com-
pareál, institualjon actiot ellene és ha az incattus párt kíván, ad tertium
megadassék és akkor tartozzék megfelelni, minden bizonyosággal com-
pareálni, de az harmadnapról tovább ne dilatalhassa, hanem finalis
sententiát tartozzék hadi bíránk akármely causában is assessorinkkal
együtt pronuciálni. Valamely dolgok és casusok táborunkban fejedelmi
lakóhelyünkön való megindulásunk után estenek, és ezután is fognak
történni, de szükség azt is megérteni, hogy ha halálos causa találkozik,
az személyt szabad legyen kapitányával arrestáltatni annak, aki ellen
vétett, kiváltképen ha elfutása felől suspicio leszen; tartozzék is kapi-
tánya megfogadni, törvényre előállatni, mindazáltal jó kezesség alatt
elbocsáthatja, úgy hogy az törvényre előállatni az kezesek tartozzanak.

9. Kapitányára, ispánira, hadnagyára senki alattok valók közül ne
támadjon, mert meghal érette; kapitányink és hadnagyink is senkit
vétek nélkül meg ne szidalmazzanak, verjenek alattok valók közül,
hanem kinek-kinek érdemek szerint való tisztességet adjanak. Ha pedig
valamely katona avagy nemes ember kapitánya, hadnagya, ispánja ellen
vétni talál, melyet el nem akar szenvedni neki, az hadi bíró előtt igazit-
tassék törvény szerint az olyannak dolga. De ezt minden rend eszében
vegye, hogy seregben való menetelésnek idején, valakit az hadnagyok
akármilyen szófogatatlanságért meg találnak ütni, verni, elszervedni tar-
tozzék.

10. A gyilkosságban, paráznságban, erőszaktételeben, templomok,
sírok felrontásában, papok nemes emberek házak felferésében valakik
találatnak, azféléknek az megírt törvény processusa semmiben ne suff-
ragáljon, hanem kapitánya az olyan latrot tisztessége elvesztése alatt
tartozzék megfogni, udvari kék gyalog kapitánunk kezében vinni, ellene
inquirálni és ha megbizonyosodik, legalább három hiteles személynek
vallásából az vétkeknek cselekedeti megbizonyosodván, azon latornak
kapitánya tartozzék feje elvesztése alatt megbüntetni.

11. Minden kapitán, ispány oly szorgalmatos gondot viseljen az

maga seregére, hogy azoknak való engedelmesmessége és kedveskedése miatt méltó haragunkat magára ne várja és gyalázatot ne valljon.

Kévántatik az keménység minden tisztviselésökben szintén úgy, mint az igazság, mert különben tisztinek maga gyalázatja és nekünk fogyatkozásunk nélkül meg nem felelhet. Kévántatik azért, hogy az kapitánok, ispányok és hadnagyok vigyázzanak úgy alattok valókra, hogy egynehányszor kiadott erős parancsolatunk ellen senki maga seregiből szolgálait elől el ne küldje útból, valameddég az tábor meg nem száll, szénáért menni ne engedje, seregből szőlőhegyekre ne oszoljanak, vadak után ne futtassanak, kopjákat fegyvereket szekerekre ne rakjanak; hanem minden hadnagy minden órában seregében járjon, alatta valókat fegyveresen, kopjákat kezekben, oly szép rendben jártassa, mintha az ellenség előtt volna, valamely seregből való lovas, gyalog rend, akár úr, nemes ember, akár fizetett és akár székely híveink közül valaki ez ellen cselekedik, nem azokat büntetjük azután meg, az kik cselekedik, hanem az hadnagyokat. Oka az, hogy szabadságot adtunk nekik, sőt tisztességekre parancsoltuk, hogy az zászlók alatt hír nélkül való eloszlásokért megbüntessék kedvezés nélkül alattok valókat, sőt ha kik egyszeri, kétszeri pirongatással, szidással, utéssel nem gondolnak, hanem engedetlenül vakmerőképpen elől elmennek, zászló alatt fegyverestől nem járnak az menetelnek idején, azt parancsoljuk az kapitányoknak, hogy az olyanokat megölessék.

12. Senki kapitánya, ispánja, hadnagya híre nélkül sohova el ne menjen zászlója alól, hanem ha kit előtte járója valami dologra elbocsát, az hagyott órára tisztessége vesztese alatt bejőjjön.

13. Az tábornak indulásakor minden kapitán, ispán, neki elrendelt helyét megtartsa, egyik sereg másiknak eleiben ne menjen, és az mint feljebb is kiadtuk, zászlója alól senki ki ne menjen, széjjel ne csavarogjon, se sákmányra se egyéb prédára ne menjen, hanem minden hadnagyát zászlójával együtt az táborban neki rendelt helyére kísérje, valakit zászlóján kívül találának, szabadságot engedünk mindennek, hogy lovától és mindenétől megfoszszák.

14. Táborunk megszállásának idején senki feje vesztese alatt táborunkon kívül sem más helyben szállani ne merjen az táborban is, hanem ott az hol tábornesterünk szálló helyét mindennek meg fogja mutatni.

15. Az tábornesterek, hogy tisztokban fogyatkozás nélkül eljárassanak, kévántatik, hogy minden kapitánynak tábornestere legyen, és minden hadnagnak egy-egy szállásosztója, kik az tábornesterekre úgy vigyázzanak, hogy mindenkor együtt indulhassanak és járassanak vélek s az útban széjjel ne oszoljanak, hanem az tábornestereknek jel-

zászlócskája alatt járjanak, tölloek hallgassanak és az táborhelyre jutván, az hol, mely seregnek helyét kimutatják, annak az seregnek tábornom-tere mingyárt hadnagyságokra kimutassa szállóhelyeket és az hadnagyok szállásosztói rendeljék el az vitézlő népnek helyét kinek-kinek.

16. Mivel az strásaállás legszorgalmasabb gondviselést kíván, holott egy egész tábornak megmaradása azoknak vigyázásában helyeztetett, annakokáért kívántatik, hogy minden valakire valamennyiszer az strásaállás bizattatik, mindannyiszor híven igazán eljárjon és valamely kapitánt hadnagyot az főstrásamester elrendel, feje vesztése alatt ne képebeli, hanem személye szerént tartozzék az strásába kimenni annyid magával, mennyivel az ordinantiát kinek kinek kiadja az strásamester; annak héja ne legyen az strásán, az mely helyet neki mutat, ott maradjon, helyét tökéletesen megállja, meg ne futamodjék, hanem minket mingyárt tökéletes vitéz ember által az állapotról tudósítván, maga az véle valókkal vitézül harcoljon addig, még serege érkezik, hátán az ellenséget táborunkra ne hozza, mert megöletjük érette.

17. Az menetelnek idein ha történetből ellenséget látnak, valamely seregből senki feje vesztése alatt reá rugaszkodjék, hanem csak az a kapitán, kit arra való vigyázásra fogunk rendelni, hanem várjon minden rend az ordinantiától és ha kinek mikor mit parancsolunk főkapitányunk által, akkor kiki magát viselje úgy, mint igaz vitéz ember, s nekünk igaz hívünk.

18. Senki hamis hírt ne költson táborunkban feje vesztése alatt, hanem ha ki mi hírt hallhat igazat vagy hamisat, tartozzék főkapitányának mingyárt megjelenteni, el nem titkolni, és az tábort ne rémítsék, mert valaki ez ellen cselekedik, megbizonyosodván, meghal érette.

19. Hogy pedig minden megtiltott latorságát senkinek senki el ne titkolja, hanem ha ki mit valakitől lát cselekedni, lelke idvössége veszedelme alatt tartozzék nekünk megjelenteni. Mert ha valaki eltitkolja és azután végére mehetünk, bizonyoson gyalázatos büntetést veszen tőlünk elhallgatásáért.

20. Jézus kiáltás után senki ne lövöldözzön, dobokat trombitákat ne verjenek fujjanak, ne részegeskedjenek, se sipoltassa, se énekeltesse, se ne hegedültesse senki magát, hanem kiki csendesen betakarodván, nyugodván, valaki ez ellen cselekedik, három pálczával veretik meg érette. Jézus kiáltás után pedig bort senki ne áruljon, mert kivágják fenekét; sákmánra is azelőtt ki ne menjen senki táborunkból.

21. Az tábornak felkelése és megindulásakor senki szénáját szalmáját kalibáját meg ne égesse, mert az tűzben égettetik meg ha kit rajta

kaphatnak, melyet hogy eltávoztassunk, minden kapitánságnak hadnagyí alattok valókra igen vigyázzanak és égetni meg ne engedjék.

22. Táborban senki riadást ne tegyen, amint afféle dolog néha lopók miatt szokott történni, hanem ha valakit lopót veszen észben környüle járni, társaival együtt azontol rajta teremjenek és igyekezzenek megfogni s gyalog kapitánunkhoz vinni és másnap érdeme szerint megbüntetni tartozzanak tisztviselőink.

23. Hogyha pedig ellenség találma táborunknak valamellyik részére vagy nappal vagy éjszaka ütni s az miá riadást hallanak, senki meg ne futamjék, hanem azontúl helyében mingyárt felüljön, kapitánya zászlója eleiben menjen és az ordinantiától várjon és ha kinek mit parancsolnak, tisztessége vesztése alatt úgy forgolódjék mint vitéz ember.

24. Az szekerek megindításokból és rendben való menetelekből minden ember szekérmesterink ordinantiájától várjon és senki szekerét különben meg ne indítsa, hanem úgy, az mint az szekérmestereknek erről ordinantiát adtunk, mert valaki azzal ellenkezik, nulla respectu personarum sákmányt hányatunk szekerei előtt való marhájukban; senkinek se úrnak, se semmi rendnek abból nem kedvezünk. Mely hogy kevesebb veszekedés nélkül meglehessen, minden kapitán rendeljen az ő seregének egy-egy szekérmestert, kik az mi szekérmestereinktől vegyennek ordinantiát s az szerint tartozzanak szekereket jártatni. Mely kiadott ordinantia ha az szekérmesterek gondviseletlenségek miatt bomol el, az szekérmestereket három pálczával veretjük meg. Hogyha pedig az szekérmesterekre támadnak valakik és az miatt nem mehetnek elő dolgokban, tartozzanak tisztességek vesztése alatt az szekérmesterek minékünk azokat megjelenteni nevezni, kik lesznek, kiket halállal büntetük. Secus igitur nulla ratione facturi. Datum in civitate nostra Alba Julia die 13. mensis Augusti anno dei 1634.

(P. H.)

Lecta.

Eredetije a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára birtokában.

Közli: SZILÁGYI SÁNDOR.